

Damian Szacawa

Decydujący rok dla współpracy regionalnej w ramach Rady Państw Morza Bałtyckiego

Ministrowie spraw zagranicznych oraz inni wyżsi rangą przedstawiciele członków Rady Państw Morza Bałtyckiego (RPMB) spotkali się 25 maja 2022 r. w Kristiansand (Norwegia) na pierwszej od dziewięciu lat Sesji Ministerialnej RPMB. W jej trakcie dokonano podsumowania prezydencji Norwegii (lipiec 2021 – czerwiec 2022) i oceniono wpływ, jaki inwazja Rosji na Ukrainę ma na region Morza Bałtyckiego (RMB). Ponadto minister spraw zagranicznych Niemiec Annalena Baerbock przedstawiła priorytety Niemiec, które 1 lipca 2022 r. obejmą roczne przewodnictwo w RPMB, wskazując na znaczenie morskiej energetyki wiatrowej dla bezpieczeństwa regionu oraz konieczność dyskusji o przyszłości organizacji.

Prezydencja Norwegii: zielona transformacja, młodzież i ochrona ludności. Norwegia, która 1 lipca 2021 r. objęła przewodnictwo w RPMB, stanęła przed zadaniem wdrażania w życie założeń tzw. drugiej deklaracji wileńskiej, pt. „Wizja regionu Morza Bałtyckiego do 2030 roku”, przyjętej 1 czerwca 2021 r. na zakończenie prezydencji Litwy w RPMB (zob. [„Komentarze IeŚ”, nr 286](#)). W duchu postanowień zawartych w tym dokumencie przewodnictwo Norwegii w pierwszym półroczu skoncentrowało się na trzech zagadnieniach. Po pierwsze, na przyspieszeniu współpracy w zakresie zielonej transformacji, z naciskiem na innowacyjność i promocję najlepszych praktyk w przemyśle, zrównoważonym transporcie oraz wytwarzaniu czystej energii. Zwrócono także uwagę na znaczenie gospodarki o obiegu zamkniętym oraz zmianę nawyków konsumentów. Zauważono, że dążenie państw i samorządów do zwiększenia wagi tej formy gospodarki, widoczne np. w polityce zamówień publicznych, wspiera zieloną transformację RMB na poziomie państw i regionów.

Po drugie, prezydencja norweska zwróciła szczególną uwagę na wzrost zaangażowania i udziału młodych ludzi w działaniach w RMB oraz na konieczność partycypacji organizacji społeczeństwa obywatelskiego w wypracowywaniu podstaw decyzji politycznych i realizacji zgodnych z nimi projektów. Umożliwi to wspieranie kształtowania tożsamości i rozwój współpracy regionalnej skupionej wokół tego priorytetu, m.in. poprzez współorganizację Młodzieżowego Forum Parlamentarnego Morza Bałtyckiego (BSPYF), współpracę z młodymi ludźmi, społeczeństwem obywatelskim oraz władzami miast i subregionów w całym RMB.

Po trzecie, Norwegia skupiła się na wspieraniu mandatów grup roboczych, odnowionych w ostatnich latach, które organizują współpracę regionalną w zakresie ochrony ludności (zwłaszcza dzieci zagrożonych) i przeciwdziałania handlowi ludźmi, z naciskiem na przestępczość zorganizowaną i cyberprzestępczość. Ich znaczenie wzrosło w trakcie pandemii COVID-19, która stworzyła szerokie wyzwanie dla bezpieczeństwa w RMB, w tym szczególnie dla odporności i otwartości społeczeństw, ponieważ wprowadzone obostrzenia krajowe mocno nadwyrężyły wzajemne zaufanie. Również współpraca regionalna została bardzo mocno osłabiona przez nieskoordynowane działania państw w 2020 r. w trakcie walki z pandemią COVID-19 ([„Komentarze IeŚ”, nr 321](#)).

Reakcja państw RMB na wycofanie Rosji ze współpracy w RPMB. Prezydencja Norwegii realizowała zaplanowane zadania oraz przygotowywała organizację do świętowania 30. rocznicy jej powstania do momentu inwazji Rosji – jednego z państw członkowskich – na Ukrainę (posiadającą status obserwatora). 3 marca 2022 r., po szybkich konsultacjach, osiągnięto konsensus pomiędzy ministerstwami spraw zagranicznych dziesięciu państw członkowskich RPMB oraz wysokim przedstawicielem UE do spraw zagranicznych i polityki bezpieczeństwa. Na jego mocy Rosja została zawieszona w organizacji ([„Komentarze IeŚ”, nr 561](#)). Tym samym na 3 dni przed okrągłą rocznicą – w obliczu agresji Rosji na Ukrainę, stojącej w jawnej sprzeczności z normami pokojowego współistnienia państw – państwa regionu postanowiły o izolacji Rosji.

Jej sprzeciw wyrażony przez rzeczniczkę MSZ Marię Zacharową, która określiła tę decyzję mianem „wrogiego aktu” i zagroziła wycofaniem Rosji z organizacji, nie spowodował zmiany stanowiska członków RPMB. Anniken Huitfeldt, minister spraw zagranicznych Norwegii, podkreśliła, że zawieszenie obowiązuje do czasu, gdy współpraca stanie się ponownie możliwa na mocy prawa międzynarodowego. W miejsce rozmów o osiągnięciach współpracy regionalnej i budowie dialogu politycznego, organy RPMB skupiły się wokół kwestii koordynacji pomocy uchodźcom z ogarniętej wojną Ukrainy, którzy zaczęli przybywać do państw RMB. Odseparowana Rosja podjęła decyzję o wyjściu z RPMB, o czym 17 maja 2022 r poinformował minister spraw zagranicznych Federacji Rosyjskiej Siergiej Ławrow. Tego samego dnia Zgromadzenie Federalne Federacji Rosyjskiej podjęło decyzję o opuszczeniu Konferencji Parlamentarnej Morza Bałtyckiego.

Zawieszenie współpracy z Rosją w ramach RPMB umożliwiło jednak zorganizowanie pierwszej od 2013 roku – 19. Sesji Ministerialnej. Po aneksji Krymu i okupacji wschodniej Ukrainy w 2014 r. państwa członkowskie nie zgadzały się na kontynuowanie spotkań na najwyższym szczeblu. 25 maja 2022 r. ministrowie spraw zagranicznych i inni wyżsi rangą przedstawiciele członków RPMB spotkali się w Kristiansand, aby omówić konsekwencje wojny, wsparcie dla Ukrainy oraz przyszłość współpracy regionalnej bez Rosji i Białorusi. Tematy te znalazły odzwierciedlenie w podpisanej deklaracji politycznej, w której podkreślono także ogromny postęp, jaki dokonał się w RMB w ciągu ostatnich trzydziestu lat. Jeśli chodzi o najbliższą przyszłość, Rada postanowiła kontynuować swoje prace i w jak największym stopniu realizować projekty bez udziału Rosji. Jest to możliwe we wszystkich trzech długoterminowych priorytetach współpracy ([„Komentarze IEŚ”, nr 53](#)). Dodatkowo wyjście Rosji z organizacji umożliwia rozszerzenie współpracy lub jej pogłębienie w dziedzinach, które dotąd były blokowane przez Rosję (np. energetyka).

Prezydencja Niemiec: bezpieczeństwo energetyczne i przyszłość RPMB. Zwyczajowo jednym z punktów w trakcie agendy kończącej prezydencję w RPMB jest przedstawienie priorytetów kolejnego państwa, które pełnić będzie tę rolę. W Kristiansand uczyniła to minister spraw zagranicznych Niemiec Annalena Baerbock, która wskazała, że prezydencja Niemiec chce rozwijać współpracę między państwami RMB w sektorze energetycznym, zwłaszcza w zakresie morskiej energetyki wiatrowej. Rozbudowa połączeń międzysystemowych i zwiększenie znaczenia energii odnawialnej w regionie jest obecnie ważną kwestią polityki bezpieczeństwa. W związku z wojną Rosji na Ukrainie działania te są nie tylko zgodne z założeniami Europejskiego Zielonego Ładu UE, ale wnoszą także istotny wkład w przeciwdziałanie zmianom klimatu i zmniejszenie zależności Europy od dostaw ropy naftowej i gazu z Rosji.

Annalena Baerbock podkreśliła także dotychczasowe osiągnięcia RPMB, która jest postrzegana jako użyteczne regionalne forum do rozwiązywania wielu spraw bezpośrednio dotyczących społeczeństwa regionu. W związku z tym prezydencja Niemiec promować będzie wymianę młodzieży w regionie oraz intensyfikację współpracy na rzecz rozwiązania problemu amunicji i broni chemicznej zatopionej na dnie Morza Bałtyckiego po zakończeniu II wojny światowej ([„Komentarze IEŚ”, nr 343](#)). Niemcy przejmą odpowiedzialność za region Morza Bałtyckiego w kluczowym momencie, bowiem w ciągu najbliższych 12 miesięcy toczyć się będzie dyskusja na temat przyszłości współpracy w ramach RPMB.

Wnioski i prognozy

- Inwazja Rosji na Ukrainę stworzyła nową sytuację dla RPMB, która po zakończonej reformie miała rozpocząć kolejny etap swojej działalności, oparty na kontynuacji regionalnego dialogu politycznego, implementacji projektów i współpracy strukturalnej z innymi instytucjami w Europie Północnej. W obliczu nieusprawiedliwionego ataku Rosji pozostali członkowie zareagowali w sposób jednoznaczny i natychmiastowy – zawieszając współpracę z agresorem.
- Trzydzieści lat po utworzeniu RPMB organizacja ponownie znajduje się w punkcie krytycznym, ponieważ niektóre państwa członkowskie kwestionują zasadność jej istnienia. Dotychczasowe doświadczenia pokazują jednak, że organizacja ta skutecznie reagowała na zmiany zachodzące w jej otoczeniu i adaptowała się do nich, modyfikując płaszczyzny działania, czemu towarzyszyła instytucjonalizacja współpracy ([„IEŚ Policy Papers”, nr 11/2021](#)).

- Mimo że jedną z wartości dodanych współpracy w RPMB było członkostwo Rosji, które umożliwiło całościowe spojrzenie na sprawy regionu, to jej wystąpienie z organizacji nie oznacza konieczności rozwiązania tej instytucji. Wszystkie długoterminowe priorytety pozostają aktualne. Ponadto również długoterminowe wyzwania w regionie, wskazywane przez młodzież i parlamentarzystów (zmiana klimatu, problemy demograficzne, zanik bioróżnorodności), nie zostały rozwiązane. W tej sytuacji zachowanie/modyfikacja istniejących ram instytucjonalnych, które mają już długą tradycję i pamięć instytucjonalną, ułatwiłoby przewyciężenie istniejących wyzwań.
- Jednym z głównych powodów powołania RPMB była chęć stworzenia regionalnej platformy współpracy po wstrząsach, jakie nastąpiły pod koniec zimnej wojny. Utrzymanie tej organizacji uprościłoby również w przyszłości ponowne włączenie Rosji (pod warunkiem przestrzegania przez to państwo prawa międzynarodowego) do wspólnoty regionalnej.